

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור
היכל
תשיעי
שער
שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ברכה — שמח"ת

(חלק יט)

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ברכה — שמח"ת

היום שייכות בעצם לשמחה לגמרה של תורה.⁵

עפ"ז מובנים דברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁶, שברכת שהחינו בשמחת תורה אינה רק על היום טוב, אלא גם על התורה — דלכאורה, הרי ברכת שהחינו נאמרת מצד היות יום זה יום טוב (שני של) שמיני עצרת —

כי מאחר שהיא נאמרת ביום שיש לו שם מיוחד בפני עצמו, „שמחת תורה“,

[דלא כיום טוב שני של גליות בשאר המועדים, שאין לו שם בפני עצמו; ואפילו יום טוב שני של שביעי של פסח, הנקרא „אחרון של פסח“, הרי שמו גופא מוכיח שענינו הוא פסח, אלא שהוא האחרית והסיום שלו, משא"כ השם „שמחת תורה“, שתוכנו אינו מורה על שייכות לשמיני עצרת], אזי, אפילו הענינים השייכים בתוכנם ליום טוב שני של גליות, אף הם קשורים לתורה ולשמחתה.⁸

א. בטעם שיום טוב האחרון (יום טוב שני דשמיני עצרת) נקרא בשם „שמחת תורה“, כתב הרמ"א¹: „לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה“².

נתבאר כבר פעמים רבות, שכל שם מוסכם על פי התורה, אף אם נקבע בגלל ענין מסוים (סיבה, פעולה וכיוצא בזה), הרי הוא מרמז על תוכנו וענינו של הדבר הנושא את השם; ובפרט על פי הידוע³ אשר „שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש“ הוא חיותו של הנברא, הרי בוודאי תוכנו של דבר בא לידי ביטוי בשמו.⁴

ומזה מובן בעניננו: אע"פ שיום טוב האחרון נקרא בשם „שמחת תורה“ משום שאז „שמחין .. לגמרה של תורה“ — הרי, מאחר שהשם נקבע לכל המעט לעת, מובן שהשם „שמחת תורה“ יש לו שייכות וקשר לכל עניני היום.

יתירה מזו: מזה גופא ש„גמרה של תורה“ הוא ביום זה, מוכח שיש לאותו

(5) ובזהר (ח"ג רנו, ב) „ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרין לס"ת בכתר דילי“. וראה לקמן סי"ב.

(6) ס' השיחות תש"ה ע' 55 [ושם ע' 56] אשר אזה"ו השיב לאדמו"ר הצ"צ, שהשאלה (איך מתאימה ברכת שהחינו על תורה כיון שתורה היא תורת חיים) שאלו הנשמות מאה וחמשים שנה בג"ע התחתון, ובמתיבתא דרקיע דג"ע העליון]. ס' השיחות תש"ד ע' 32. סה"מ תש"ה ע' 69. לקו"ד ח"א (ה, א) בשם אביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

(7) להעיר מזח"ג צו, רע"א. קד, ב.
(8) ולפ"ז בא"י שגומרים התורה בשמע"צ

(1) או"ח תרס"ט. ובטור שם, לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה. ועד"ז הוא לשון האבודרהם, תפלות של סוכות.

(2) כטעם על קריאת יום זה „שמחת“ הובא גם ברי"ץ גיאות הל' לולב („רגילין ביום זה הואיל ובו מסיימין את התורה לעשות כמה קילוסין כו' ונתכנה יום שמח"ת“) ובשבלי הלקט (סוף הל' לולב) סי' שע"ב („והיום נקרא יום שמח"ת“).

(3) שער היחוד והאמונה בתחלתו.

(4) ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 13 ואילך.

ולפי זה נמצא, שברכת שהחיינו זו אינה על התורה אלא על השמחה דגמרה של תורה. אבל מלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר משמע שהברכה היא [על-כל-פנים גם] על התורה¹³ גופא];

ברכת שהחיינו על המועדים כו' הוא מצד שמחה והנאה (וראה לישונו שהובא בהערה 10) ובלבוש סי' תרמ"א (ושם: כמו הלוּבש בגד חדש). ובהגמ"י (הלכות מילה פ"ג אות ד) בשם רבנו שמחה, "שמחת קיום המצוה... שמחה היא בקיום הברית".* ולכאורה צ"ע דבמ"א או"ח סי' רכג סק"ה כו', "על ספרים חדשים אינו מברך דמצות לאו ליהנות ניתנו". אבל: (א) ראה לוח ברכת הנהנין לאדה"ו (פי"א, כא) דפסק שמברכין שהחיינו על ספרים חדשים** *שלבּו של אדם שמח בקנייתו, ולא אמרו מצות לאו ליהנות ניתנו אלא בעשיית המצוה עצמה אבל הקונה כלי שהמצוה נעשית בה כו' יש לו הנאה בו, (ב) אולי י"ל דלדעת אדה"ו ברכת שהחיינו על המועדים ומצות הבאות מזמן לזמן היא על השמחה בהגעת זמן המועד והמצוה (ראה שו"ת הרשב"א ח"א סי' שעט. פ"ח או"ח סת"ב), וא"כ שייך גם בנדוד. וראה שו"ת חת"ס או"ח סנ"ה. וראה הערה הבאה. ואלי רבה שבהערה 15. וראה לקו"ש ח"ז ע' 14 ואילך.

13) ובד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה שם "דכשם שבר"ה מברכים ברכת שהחיינו על קיום הציווי דתק"ש כו' וביה"כפ מברכים שהחיינו על הצום ועל הסליחה כו' כן הוא ברכת שהחיינו שמברכין בשמח"ת היא על התורה ושמחתה". ולהעיר מהש"ש תש"ד שם: דער שהחיינו... איז אר"ץ תורה און ביי תורה איז ניטאָ דער ענין פון מוציא זיין כו'.

(* אבל ראה תוד"ה העושה סוכה מו, א. שו"ת הרשב"א שם סי' קכו (בסופו). המאור והר"ן סוף פסחים. אבודרהם שער ג בשם תשובות הגאונים. (** וגף שבסדר ברה"י (פי"ב, ה"ה) — שהיא בתראה — כ' דאין מברכין, הרי לא פ"י שהוא מפני דמצות לאו ליהנות ניתנו, ומפפשות המגן לישונו שם משמע, שהוא כמו הא דאין נוהגין לברכך כלל" על שאר כלי תשמישי אדם. ע"ש.

ב. אבל צריך להבין: למה תיאמר ברכת שהחיינו על התורה בזמן שמחת התורה דוקא? יתירה מזו: קשה ביותר לומר כן — הלא השמחה שביום זה היא "גמרה של תורה"⁹, ואילו ברכת שהחיינו נאמרת בכלל על ענין חדש, ובנידון דידן, היה מתאים לכאורה לאומרה בהתחלת תורה¹⁰.

[בפשטות היה אפשר לבאר, שברכת שהחיינו כאן אכן אינה שייכת לעצם קריאת התורה ולימודה, אלא זוהי הודיה על השמחה החדשה¹¹ שבאה לאדם מצד "גמרה של תורה", על-דרך הדין בברכת הנהנין ש"כל שמחת לבב הבאה לאדם"¹², צריך לברך עליה שהחיינו.

ברכת שהחיינו על התורה היא בליל שמע"צ, אבל מ"מ מובן שעיקר ענין דשמח"ת וברכת שהחיינו הוא בחו"ל. וראה לקו"ש ח"ט (ע' 226) מאמר אדמו"ר האמצעי ע"ד שמיני עצרת ושמח"ת שבני א"י מערבין שני ענינים נבדלים. (9) להעיר ממ"ש בטור שם, "ונוהגין באשכנז שהמסיים והמתחיל... ועושיין משתה ושמחה וי"ט לסיומה של תורה ולהתחלתה" (וראה לשון הרמ"א שם), אבל לא כתבו לפני כטעם על קריאת היום שמח"ת ושמחתה כ"א, "לפי שמסיים היום שמח"ת ושמחתה כ"א, "לפי שמסיים בו התורה וראוי לשמוח בסיומה". וראה רוקח שבהערה הבאה.

(10) להעיר מרוקח ה' ברכות סו"ס שעא "והנאת סיום התורה והתחלת התורה בשמחת תורה לחתן מברך שהחיינו".

(11) ראה סה"מ תש"ה שם, "והברכה היא על התורה ושמחתה".

(12) סדר ברה"י לאדמוה"ז רפי"ב. אבל ממשיך שם, "מטובת עולם הזה", ולפ"ז נמצא שברכת שהחיינו על המועדים ומצות הבאות מזמן לזמן הוא גדר אחר, וא"כ אי"ז שייך לכאן. אבל בשו"ע אדה"ו סי' תרמ"א ס"א "שעיקר הברכה נתקנה על השמחה שיש לאדם מן המצוה כו'" [ועד"ז משמע ברוקח שם שגדר

מקיים זאת, כי לא ברשיעי עסקינן) „בכל יום ויום בעיניך כחדשים”¹⁷.

ג. והביאור בזה:

כיון שהתורה היא חכמתו של הקב"ה, והיא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים¹⁸ — אין סוף, הרי כאשר מסיימים את התורה ומתחילים לקרוא וללמוד בה שוב, יש חיוב „לאפשה לה”¹⁹ — להתחיל ללמוד את התורה באופן חדש, ואף באופן שהוא באינן ערוך ללימוד של השנה הקודמת.

וזהו תוכן השמחה בשמחת תורה, ושייכותה לברכת שהחיינו על התורה: לאחר שמסיימים את התורה, עורכים שמחה על סיום אופן אחד בלימוד התורה, ועל כך מברכים שהחיינו — שבח והודיה על התחלת הלימוד בתורה באופן חדש.

ואע"פ שלימוד התורה צריך להיות בהבנת והשגת השכל, והשכל הוא מדוד ומוגבל — ואם כן, איך יתכן לומר שיש בלימוד התורה אופן חדש שהוא באינן-ערוך ללימוד הקודם? — הרי, כיון שהתורה היא אין סוף, הנה גם בהבנה והשגה של התורה ישנם אופני לימוד זה למעלה מזה, עד לאופן חדש, ועד לאופן שבאינן-ערוך.

דוגמא לדבר מצינו בדברי הגמרא²⁰ אודות ר' זירא: „כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה”²¹ תעניתא דלשתכח תלמודא בבלאה מינייה כי היכא דלא

ובהכרח לומר, שאע"פ שהשמחה נקבעה על גמרה של תורה, הנה סיום התורה כרוך בדרך ממילא בהתחלת התורה מחדש; שהרי בתורה אין כל אפשרות למושך זמן של סיום התורה, מאחר שתיכף ומיד — ויותר מזה: בלי הפסק — חל החיוב התמידי (להתחיל) ללמוד התורה מחדש. ואכן כך הוא מנהג ישראל, שמיד לאחר סיום קריאת וזאת הברכה מתחילין לקרות בראשית²⁴. ומאחר שהשמחה (בגמרה של תורה היא הנותנת להתחיל את התורה מחדש, היה מקום לומר שברכת שהחיינו נאמרת (בדרך ממילא) על ההתחלה החדשה של התורה.

אבל קשה לומר כן — ומינייה וביה: כיון שחיוב האדם ללמוד בתורה הוא תמידי, והוא אכן לומד תורה בכל יום, והתורה שסיים עתה היא התורה שיתחיל תיכף מחדש — אם כן, מצד מה היא נחשבת לדבר חדש, שיש לברך עליו שהחיינו²⁵? ואם מצד יוקר התורה וחשיבותה²⁶ — הרי נצטוו (ובודאי הוא

14) באבודרהם: כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואין רוצים לקרות עוד (וטעם זה הובא בטור שם). או הטעם כמו שזכינו בסיומא כך נזכה בהתחלתה.

15) להעיר מהקושיא בסה"ש תש"ה שם (נעתק לעיל הערה 6). ולהעיר מאלי" רבה סי' רטז סק"ב (בשם מהר"ם דיי"ן) הטעם שאין מברכין שהחיינו על הריח „שברכת הריח שמכו על כל הנשמה כו' והנשמה נצחית ולא שייך לומר שהחיינו וקיימנו כו'”.

16) להעיר מספר האשכול (סדר הפרשיות סכ"א): מתחילין . . גם פ' בראשית להודיע שחביבה תורה לנו כדבר חדש . . אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה. ובשבלי הלקט הנ"ל „מפני חיבת התורה כו'”.

17) פרש"י תבוא כו, טז. וראה פרש"י עקב יא, יג. וראה לעיל ע' 233 והערה 49 שם.

18) איוב יא, ט.

19) זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד.

20) ב"מ פה, א.

21) ולגירסת הרש"ל מ' תעניות.

הכיפורים נעשה כל יהודי למציאות חדשה²⁵, ולכן, כאשר בסמיכות לכך הוא מסיים את התורה בשמחת תורה, יש בכחו להתחיל ללמוד את התורה באופן חדש — ובדוגמת הלוחות השניות, שעל־ידם באו הוספה²⁶ ועילוי נעלה ביותר בתורה.

ה. על־פי הנ"ל אפשר לבאר את שייכות פרשת וזאת הברכה לשמחת תורה: בתחילת הפרשה נאמר שהקב"ה נתן את התורה לישראל באופן של „תורה ציוה לנו משה“, ועפ"ז מובן שמשה רבינו הגיע אז לתכלית השלימות בידיעת התורה והשגתה; ואעפ"כ אנו לומדים בסיום הפרשה²⁷ „ויעל משה מערכות מואב אל הר נבו“, ועל כך מבואר בכתבי האריז"ל²⁸, שאז הגיע לשער הנ' („נבו" — נ' בו), היינו, שדברי הגמרא²⁹ „חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד (שער הנ')“ אמורים רק בנוגע לזמן עד לפטירתו; אבל סמוך לפטירתו

נטרדיה“, ויוכל ללמוד תלמוד ירושלמי.

ולכאורה אינו מובן: למה הוכרח לשכוח תלמוד בבלי — הלא בעניני שכל, כל ידיעה והבנה (לא זו בלבד שאינה מבלבלת, אלא אדרבה) מסייעת להתעלות לדרגא גבוהה יותר בידיעה והשגה בשכל?

אלא, כמה דברים אמורים, באופן של השגה והבנה שהוא בערך ובגדר ההשגה הקודמת; משא"כ אופן לימודו של ר' זירא בתלמוד ירושלמי היה נעלה באין־ערוך מלימוד תלמוד בבלי (אפילו מלימוד הבבלי הנעלה של ר' זירא), שהרי על תלמוד בבלי נאמר²² „במחשכים הושיבני“, ועל תלמוד ירושלמי איתא²³ „אין תורה כתורת ארץ ישראל“ — ולכן הלימוד הקודם היה גורם בלבול בלימוד החדש של תלמוד ירושלמי.

ד. עפ"ז יש להוסיף הסברה בענין הנ"ל, ובהקדים הביאור שמצינו²⁴ בטעם שלא נקבע שמחת תורה בחג השבועות (שהוא זמן מתן תורה), אלא דוקא בשמיני עצרת, הבא לאחרי נתינת הלוחות השניות ביום הכיפורים — והוא, מפני שהלוחות השניות ניתנו לבעלי תשובה, ויש בכך שמחה גדולה יותר מאשר בנתינת הלוחות הראשונות בחג השבועות, שהיתה לצדיקים;

ומזה — לנידון דידן: לאחרי התענית והסליחה ומחילה של יום

(25) ראה ביאורים לאגה"ת וש"נ (נדפס בלקוטי ביאורים (להר"י קארפ (שי"י)) ח"ב ע' 1 ואילך. ע' פז ואילך. אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת, תשמ"ו) ע' ע ואילך. ע' קט ואילך. וראה לקו"ש חלי"ד ע' 63 ואילך. לקו"ש ביאורים בלקולוי"צ על אגה"ת סי' י"ב ס"ד ואילך, איך שע"י התשובה נעשה האדם מציאות חדשה. וראה לקו"ב שם (ע' פח. אגה"ת הנ"ל ע' קי) השייכות להמספר מ' תעניות (או מאה) שצם ר"ז.

(26) ראה שמו"ר רפמ"ו. ד"ה ויתן לך תרס"ו. תש"ו שם פל"ה ואילך.
(27) לד, א.
(28) לקו"ת להאריז"ל ואתחנן ג, ט. של"ה שסט, א ואילך.
(29) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(22) סנהדרין כד, א.
(23) בר פט"ז, ד.

(24) אוה"ת שמע"צ ע' א'תשעט ואילך. ד"ה ביום השמיני עצרת תרס"ז (בסופו). ד"ה הנ"ל תש"ז בתחילתו.

ביתרון, הן בכמות והן באיכות, כך שההבנה בתורה תעורר את השמחה. אולם בפועל אנו רואים שהשמחה בתורה היא על-ידי ריקוד ברגלים – רוקדים ושמחים עם התורה בהיותה סגורה ועטופה במעיל דוקא, באופן שאי אפשר אפילו להסתכל בתוכה.

ז. ויובן בהקדים הביאור בנוסח הברכה, „שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה” – על-פי הידוע שנוסח הברכות נתקן על-ידי אנשי כנסת הגדולה³², ואם כן, מובן גודל הדיוק שבזה³³.

בנוסח הברכה דרוש ביאור, ובכמה פרטים: א) מהו תוכן שלש הלשונות (שהחיינו, קיימנו, הגיענו)? ב) סדר ההודיה בכלל הוא מן הקל אל הכבד (בדרך לא זו אף זו): תחילה יש להודות על הדברים הקטנים יותר, ואחר כך על הגדולים מהם; ואם כן, כיון ש„קיימנו” פירושו קיום של מציאות בלבד, ו„שהחיינו” פירושו – שבמציאות זו יש גם חיות (כמו שמפרש כ”ק מו”ח אדמו”ר בשיחה³⁴), הרי היה ראוי להודות תחילה על עצם הקיום („קיימנו”), ורק לאחר זה להוסיף הודיה על החיות שבזה („שהחיינו”)?

הרוקח³⁵ כתב, ששלש הלשונות „שהחיינו וקיימנו והגיענו” הם „כנגד

השיג משה גם את שער הנ”, שהוא שלא בערך למ”ט שערי הבינה³⁰.

וי”ל בדרך אפשר, שמעין זה מתקיים בכל אחד מישראל בכל שמחת תורה, כאשר קוראים ולומדים „ויעל משה גו’ על הר נבו” ומסיימים לימוד פרשת וזאת הברכה³¹, ואחר כך מתחילים שוב את התורה באופן נעלה וחדש.

ו. אבל עדיין אינו מובן: הענין הנ”ל, שבשמחת תורה – לאחר „גמרה של תורה” – מתחילים ללמוד את התורה באופן נעלה ביותר, הרי אינו שייך לכל אחד ואחד מישראל, אלא רק לבעלי השגה גדולה ויחיד סגולה – ואם כן, איזו שייכות יש לשמחה דשמחת תורה לכל ישראל, שאף עליהם (לשמוח בשמחת תורה ו)לברך ברכת שהחיינו על התורה?

יתר על כן: השמחה בשמחת תורה היא באופן כזה, שכל ישראל, מ„ראשיכם שבטיכם” עד ל„חוטב עציץ ושואב מימיו” שמחים בשוח, וכמודגש במנהג ישראל אשר כולם רוקדים ביחד וכו’ – ולפי הנ”ל, הרי היה צריך להיות חילוק בגודל השמחה על-כל-פנים, כך שעיקר השמחה תהיה אצל בעלי ההשגה וכו’.

והתמיהה אף מתחזקת: אם כל ענין שמחת תורה וברכת שהחיינו הוא על שום העליה בהבנת והשגת התורה, אזי גם השמחה צריכה לבוא לידי ביטוי באופן זה – בהתעסקות בלימוד התורה

32 ברמב”ם הלכות ברכות פ”א ה”ה: ונוסח כל הברכות עזרא וב”ד תקנום. וראה שו”ע אדה”ז ס”ח ס”א.

33 אבל להעיר שמצינו שינויים בזה, ראה תוספתא ברכות פ”ה, כג. פ”ה, יד-טו: ברוך שהגיענו לזמן הזה, וכ”ה (בדפוסים שלפנינו) במשנה שבירושלמי ברכות פ”ט ה”ג ובדברי ר’ בא כו’ בשם ר’ אחא (משא”כ בדפוסים קושטי ואמש”ט).

34 דליל שמחת תורה תש”ה.

35 שנסמן בהערה 10.

30 ראה גם צפע”נ עה”ת פרשתנו לג, ז.

31 להעיר מתורת שלום ע’ 2, שפ’ וזאת

הברכה אמר משה בשמח”ת (וראה הערה 9 שם).

המדובר ב"שהחיינו" — חיות המקיפה את כל עניני האדם, אשר עליה צריך אדם (מצד התורה) להודות לה:

ללא התורה אין מקום לומר שיש לאדם (ברוב זמנו) חיים וחיות כאלו, שעליהם יש לתת שבח והודיה לה, כי אפילו מי שזמני הטוב שלו גוברים על הזמנים של היפך הטוב, הרי סוף־סוף רוב זמנו לא הוקדש לדברים שעוררו בו חיות והתלהבות.

שהרי, התורה על הרוב תדבר — רוב זמני היום מנוצלים לעניני אכילה ושתיה ושינה, אשר לא בהם נותן אדם את החיות והלהט שלו, ולא הם תכליתו וחפצו; וכן למשא ומתן, שאין לאדם חיות ועונג בהם מצד עצמם, והם נעשים (בחיצוניות הרצון —) כדי לספק לו צרכיו, פרנסה לעצמו ולבני ביתו וכו'.

אבל יהודי הקשור לתורה, תורת חיים, ברצותו שכל חייו יהיו עליפי התורה, הנה כל פעולותיו (במחשבה דיבור ומעשה) במשך היום כולו חזורות (בתורה —) בחיות; שכן, גם בתוך משאו ומתנו וכיוצא בזה (ובאמצעותם) הוא מקיים את ציווי התורה (לשאת ולתת באמונה), עד אשר "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"³⁹, ויתירה מזו — "בכל דרכיך דעהו"⁴⁰. ונמצא, שבמצבו, "לזמן הזה", רצונו הוא שכל רגע ורגע מחייו יהיה באופן של חיות, חיות של "אתם הדבקים בה'

הללי נפשי את ה' אהללה ה' בחיי אומרה לאלקי בעודי", אבל הא גופא דורש ביאור: מה הם שלשת ענינים אלו, ואיך הם נרמזים בשלש הלשונות?

ח. והביאור בזה:

כשמגיע זמנו של אדם ליתן שבח והודיה לה' על שנתן לו קיום וחיות עד "לזמן הזה", עלולה להתעורר השאלה: האמנם היו חייו עד עכשיו באופן שראוי להודות עליו בברכת "שהחיינו"? הרי יתכן שרוב ימיו לא עברו כלל בעונג ובנחת, אלא אדרבה, היו אלה זמנים של צער ועגמת־נפש; וכסברת החוקרים הידועה³⁶ בנוגע לכללות המין האנושי, שכאשר יעשה אדם חשבון מהזמנים השונים שבחיים, יתכן מאד שהזמנים של היפך הטוב והעונג היו רבים מזמני העונג והטוב, עד שהסך־הכל הוא, בלשון חז"ל³⁷, "גוח לו שלא נברא".

ואפילו כאשר בחיי אדם זה אין זה כך בוודאות, אפשר שמגדר ספק לא יצא. ואם כן, יש שאלה על הברכה³⁸.

ולכן אנו מקדימים ואומרים "שהחיינו": כשם שהחיות שבאדם (החיות כפשוטה — היפך המות) היא באופן שהוא חי מראשו ועד רגלו בשוה, ואין מקום לומר שהחיות קיימת בחלק זה של הגוף ואינה קיימת בחלק אחר, כן הוא גם סוג וגדר החיים

36 ראה מו"נ ח"ג פ"ב. מים רבים תרלו בתחלתו.

37 עירובין יג, ב. וראה לקו"ת ראה כח, ג ואילך.

38 ראה חת"ס שבעה ערה 12. שד"ח אסיפת דינים מערכת ברכות סי' א אות יח סעיף ה. וראה פס"ד להצ"צ ח"ב סט, ד [תז, ד].

39 אבות פ"ב מי"ב.

40 משלי ג, ו. וטושו"ע או"ח סרל"א. ההוספה בזה על "כל מעשיך לשם שמים" — ראה לקו"ש ח"י ע' 104 ואילך. וש"נ.

ויגיעה? הרי לכאורה אדרבה, זהו חסרון. יתירה מזו: ענין הכרוך בצערה, אפילו כשהוא ענין נעלה, אי אפשר לברך עליו שהחיינו; וכמו שמצינו בנוגע לברית מילה, שאחד הטעמים⁴³ שאין אומרים בה ברכת שהחיינו — אף שזוהי מצוה גדולה ביותר, מן הדברים ש"קבלו עליהם בשמחה"⁴⁴ — מפני שיש בכך, צערה לינוקא"⁴⁵.

וההסברה בזה:

דבר המתקבל במתנה, ללא כל עבודה ויגיעה, הרי הוא „נהמא דכיסופא“⁴⁶, ולכן אינו מעורר שמחה אמיתית בלב המקבל; אדרבה, הוא מעורר בו רגש של „כסופא“, בושה. אבל כשאדם מקבל דבר-מה על-ידי עבודה ויגיעה, הדבר יקר לו הרבה יותר, והוא מעורר בלבו שמחה אמיתית (על-דרך מאמר רו"ל⁴⁷, „אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו“)⁴⁸.

ועל-דרך-זה בנידון דידן: אימתי תיתכן שלימות השמחה של „שהחיינו וקיימנו“, אשר עליה נותנים שבח והודיה לה' יתברך — כאשר ענין

אלקיכם חיים“⁴¹, ומכח זה הוא יכול וצריך ליתן שבח והודיה לה', „שהחיינו“ — „לזמן הזה“.

ט. אבל לפי זה, מה מוסיף ענין „וקיימנו“ על „שהחיינו“ — דלכאורה, הלא השבח על הקיום הוא ענין נעלה פחות, כנ"ל?

וההסבר בזה: חיות מצד עצמה אין הכרח שתהיה קיימת בנשמה בגוף דוקא; אדרבה, ענין החיות נמצא במלאכים ביתר שאת ובגלוי יותר מאשר בנשמות בגוף⁴², ובפרט בנשמות למעלה טרם ירידתן למטה, בהיותן עומדות בדבקות (וביטול) תמידיים) להקב"ה, ומצד זה יש בהן חיות נעלה ביותר.

ולכן אנו אומרים שבח מיוחד (ונוסף) על כך שחיות הנשמה ירדה ונמשכה בגוף, „שהחיינו וקיימנו“, היינו שגם ב„קיימנו“ של הגוף — שמצד מציאותו כשלעצמו, מצד עצמו, הוא רק בבחינת קיום, ואין מורגשת בו החיות הרוחנית — נמשכת החיות (האמיתית) של התורה והמצוות. ואזי נאמרת ההודיה גם מצד הגוף — „וקיימנו“.

י. על-פי הנ"ל — מה מוסיף לשון ההודיה „והגיענו“? על כך נאמר בשו"ת „כ"ק מו"ח אדמו"ר“³⁴: „פעם נאמר פירוש על הגיענו — שזהו מלשון טורח ויגיעה“.

ואינו מובן: מהי המעלה בטורח

(43) אבודרהם והגמ"י שבהערה 12 ובשוה"ג. הובא בב"י יו"ד סו"ס ד"ה כתב הרמב"ם.
(44) ובשמחה גשמית „שעושין משתה“ (שבת קל, א. ובפרש"י).
(45) כתובות ת, א. וראה אבודרהם (לגבי בדיקת חמץ), שו"ת הרשב"א, המאור ור"ן (לענין ספה"ע) — נסמנו בשוה"ג להערה 12.
(46) ראה ירושלמי (ערלה פ"א ה"ג). לקו"ת צו ז, רע"ד. ולהעיר ממ"מ להב"י בראשית מהדוק ד"ה אור ליוה"ש יד לטבת (י, א).
(47) ב"מ לה, א.

(48) ראה לקו"ת ח"ד ע' 158 ואילך, שמטעם זה נקבע שמח"ת דוקא בשמע"צ ולא בחג השבועות. וראה בהנסמן שם הערה 23.

(41) ואתחנן ד, ד.

(42) כידוע מאמר הה"מ בענין „יראת ה' לחיים“ — ראה הוספות לאו"ת (קה"ת) סנ"ו. וש"נ.

ואזי, כשמתחילים ישראל לקרוא וללמוד את התורה מחדש — הרי זו כביכול תורה חדשה ונעלית יותר, ולפיכך שמחים אז כל ישראל ומברכים שהחיינו⁵². ושלשת הענינים האמורים מתקיימים אחר כך אצל כל אחד ואחד לפי ערכו ואופנו:

אצל בעלי תורה ויושבי אהל יש הוספה בעיקר בלימוד והבנת התורה באופן חדש, כנ"ל — „שהחיינו“; ובזה הוא עיקר יגיעתם — „והגיענו“ — בהבנת והשגת התורה; ובדרך ממילא יש הוספה גם בעבודתם בגוף ובעולם — „וקיימנו“, אשר לה הם מקדישים רק מיעוט מזמנם.

מארי עובדין טבין ובעלי עסק, אע"פ שאינם שייכים לאופן חדש בהשגת התורה, מכל מקום, כיון שנוסף אור חדש בתורה, הדבר פועל חידוש ב„שהחיינו וקיימנו והגיענו“ גם לפי מדריגתם הם: החיות שלהם בלימוד התורה, ובכל הנהגתם במשך היום על-פי התורה, מתעלה ומתחדשת, וזה גורם גם עילוי בענין „וקיימנו“ — בחיות הגוף על-פי תורה; „והגיענו“ — ניתנת להם תוספת כח ביגיעתם לעורר בעצמם חיות של תורה בכל עניניהם — הן ביגיעתם למלא את כל הוראות התורה במשא ומתן ובאכילה וכו' ובכל צרכי הגוף, והן ביגיעתם להתנתק מעניני העולם ולעמול ככל האפשר

378 „שהחיינו וקיימנו“ בא על-ידי טורח ויגיעה; משא"כ מי שהחיות שלו על-פי התורה בכל עניניו, גם בגוף, באה לו בלא יגיעה, יש אצלו חסרון בשלימות השמחה, וממילא גם — בשבח ובהודיה לה.

„והגיענו“, יגיעה, אינו רק סיבה ותנאי כדי שאפשר יהיה לתת שבח והודיה על „שהחיינו וקיימנו“, אלא עצם היגיעה גורמת לאדם שמחה ותענוג, ולכן הוא נותן שבח והודיה מיוחדת על ענין זה של „והגיענו“.

יא. עפ"ז יש לפרש מה שכתב הרוקח ששלש הלשונות שבברכת שהחיינו הם, כנגד הללי נפשי את ה' אהללה ה' בחיי אזמרה לאלקי בעודי: „(אהללה ה') בחיי“ הוא כנגד „שהחיינו“ — חיי הנשמה כנ"ל; „(אזמרה לאלקי) בעודי“ הוא כנגד „וקיימנו“, שכן „בעודי“ קאי על הגוף, שהוא רק „עודי“ — דבר טפל⁵³; ו„הללי נפשי את ה'“ מרמז על „והגיענו“ — יגיעה, כי ביגיעה האדם נותן ומשקיע את נפשו⁵⁴.

יב. על-פי כל הנ"ל יובן ענין ברכת שהחיינו שמברכים בשמחת תורה על התורה:

לאחר שישאל קוראים ולומדים את התורה במשך כל השנה כולה, וגומרין אותה בשמחת תורה, נמשכת תוספת אור חדש מאין-סוף בתורה⁵⁵,

וראה זהר שבעה ע"ה 5. ד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ל. לקמן ע' 386 ואילך.

52) ואף דכללות ענין התחדשות התורה היא בחגה"ש (ראה סה"מ תש"ה ע' 184), מ"מ ענין הנ"ל שייך דוקא לשמח"ת, וע"ד ענין השמחה בתורה שהיא דוקא בשמח"ת ולא בחגה"ש — ראה לקו"ש ח"ד שם.

49) ראה שער היחוד והאמוינה פ"ו (פ, סע"ב ואילך). ד"ה אהללה ה'ת"ש.

50) וראה רשימות הצ"צ עה"פ (תהלים קמו, ב).

51) ד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה בסופו.

כנ"ל, עד אשר (ישמחו בזה עד כדי כך – שיאמרו על זה ברכת שהחיינו?

על כך באה ההסברה בפרשתנו: „תורה צוה לנו משה מורשה גו” – התורה היא ירושה לכל אחד ואחד מישראל⁵⁶, היינו, שכשם שבירושה הדין הוא⁵⁷ שאין נוגע כלל גילו ומעמדו ומצבו של היורש – כך מקבל כל אחד ואחד מישראל את התורה בתורת ירושה.

ולכן, כאשר באה התחדשות ותוספת אור בתורה – בשמחת תורה, אזי יש לכל אחד ואחד מישראל התחדשות והוספה בהנהגתו ובחיותו על-פי תורה.

ולכן עיקר השמחה בשמחת תורה הוא דוקא בהקפות – לא על-ידי קריאה ולימוד בתורה, אלא דוקא באמצעות תנועות ופעולות מעשיות של ריקוד וכו' עם התורה עצמה – כי עיקר השמחה בשמחת תורה הוא (לא כל-כך מצד השגת והבנת התורה, אלא בעיקר) בזה שהתורה היא „שהחיינו”, מחיה אותנו, בכל ענינינו, עד לעשיה⁵⁸ בפועל.

(משיחות ליל שמח"ת תשל"ג, תשל"א)

בלימוד השיעורים הקבועים (קבועים גם – בנפש) בלימוד התורה.

יג. לפי זה תובן גם השייכות בין שמחת תורה וברכת „שהחיינו” הנאמרת בה ובין פרשת וזאת הברכה. לכאורה, כיון שהתורה ענינה הבנה והשגה, איך היא פועלת ומשפיעה על עניני האדם שאינם קשורים כלל לשכל?

ואת המענה על כך לומדים אנו בפרשת וזאת הברכה⁵³, שבה נאמר על התורה „מימינו אש דת למו”, ואיתא בספרי: „מה אש כל המשתמש בו עושה בגופו רושם⁵⁴ אף בני אדם שעמלים בו ניכרים הם בין הבריות כך תלמידי חכמים ניכרים בהילוכם ובדיבורם ובעטיפתם בשוק” (וכבר פירש הרמב"ם את פרטי הדבר⁵⁵).

אבל השאלה היא לאידך גיסא: בשלמא תלמידי חכמים, שכאשר הם מתחילים ללמוד את התורה שוב, הרי זה באופן חדש לגמרי – מובן כיצד הדבר פועל בהם התחדשות והוספה הניכרות „בהילוכם ובדיבורם כו”; אבל יהודים אלה שאינם תלמידי חכמים – מה שייכות יש להם לחידוש בתורה הנעשה בשמחת תורה, כך שחידוש זה ישפיע גם על עניניהם,

56) ונוגע להלכה – ראה סנהדרין נט, א.

57) נדה מג, סע"ב (במשנה) ואילך.

58) להעיר מאוה"ת שמע"צ ע' א'תש. ד"ה ביום השמיני עצרת תרס"ז בסופו. ד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה ותש"ו בסופו.

53) לג, ב.

54) ובפס"ו: מה האש עושה רושם כך התורה כל המשתמש בה עושה בו רושם.

55) הלכות דיעות פ"ה ה"א.

